

ALMA OMANOVIĆ-VELADŽIĆ*
(Sarajevo)

SARAJEVSKI GUREBA-DEFTER IZ 1261/1845. GODINE

Abstrakt

U ovom radu bit će predstavljen gureba-defter iz 1261/1845. godine koji svjedoči o jednom običaju koji se prakticirao za vrijeme mjeseca ramazana. Radi se o spisku novčanih priloga koji su se prikupljali od imućnijih porodica i dobročinitelja u Sarajevu mjeseca ramazana 1845. godine za istoimeni vjersko-humanitarni fond poznat kao pomoć strancima i ugroženima. Njegov osnovni cilj je bio obezbijediti novčanu naknadu ulemi (učenicima ljudima), softama (učenicima medrese), musafirima (putnicima namjernicima) iz naših i drugih krajeva islamskog svijeta za njihov angažman u mjesecu ramazanu, kao što su učenje mukabela (javno učenje Kur'ana), klanjanje teravih-namaza (teravija), i'tikafa (stalnog boravka u džamiji deset zadnjih dana ramazana radi molitve), održavanje prigodnih predavanja, kao i pomoć siromašnima.

Ključne riječi: Sarajevo, XIX stoljeće, ramazan, gureba-defter, dobrovoljni priloz

I

U islamskoj tradiciji mjesec ramazan ima posebno mjesto. To je najodabraniji mjesec, koji obiluje različitim vrijednostima u odnosu na druge mjesece u godini. Pored uobičajenih, redovnih vjerskih aktivnosti: namaza, učenja Kur'ana, prigodnih predavanja, ovaj mjesec je i u znaku posta, dobročinstva i solidarnosti među muslimanima širom svijeta.

O tome koliko se vodilo računa i poklanjalo pažnje ovom posebnom mjesecu koji podstiče na činjenje dobročinstva prema onima koji su u nekoj potrebi svjedoče sadržaji brojnih vakufnama, isprava o zavještanju nekog dobra. U vakufnami su jasno precizirani razlozi, svrha, predmet

---

* Dr. Alma Omanović-Veladžić, viši naučni saradnik, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, email: almav37@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7567-2886

uvakufljenja, uslovi i način korištenja te način upravljanja zadužbinom. U sadržajima nekih je navedeno da se dio sredstava uvakufljuje isključivo za vrijeme ramazana (za platu vjerskim i prosvjetnim službenicima, za učenje Kur'ana, podučavanje djece, održavanje prigodnih predavanja, pomoć u hrani, odjeći i sl.).

Također je za tu svrhu u Sarajevu, kao i u nekim drugim bosansko-hercegovačkim mjestima, osnovan fond poznat kao "pomoć strancima i ugroženima" za koji su se prikupljali dobrovoljni prilozi u vidu novčane naknade za ulemu (hafize, muderrise, profesore, muallime, učitelje, ders-i ame¹, imame, šejhove, dervise), softe, musafire, koji su bili angažovani za vrijeme ramazana. Iz ovog fonda novčano se pomagalo i siromašnima, među kojima je bilo i žena, od kojih su većina udovice. Više su to bili simbolični novčani iznosi koji su, uz musafirhane i imareta, institucije humanitarnog karaktera, puno značili za one kojima je ta pomoć bila potrebna. Jedan dio prikupljenih novčanih sredstava izdvajao se i za knjigovodstvene troškove. O aktivnostima ovog fonda uredno se vodila evidencija u bilježnicama za tu svrhu², po kojima su i dobile naziv – *gureba-defteri*³. U ovom radu ćemo predstaviti sadržaj jednog sarajevskog *gureba-deftera* iz 1845. godine.

II

Istražujući rukopisnu građu Kadićeve *Hronike* za oko nam je zapao jedan *sarajevski gureba-defter* – spisak novčanih priloga, na osmanskome jeziku.⁴ Ovi novčani prilozi su se sakupljali od imućnijih porodica i

¹ *Ders-i amm* – naziv koji se koristi za predavača koji ima ovlasti da drži predavanja učenicima i javnosti u džamijama ili drugim vakufskim objektima.

² O ovoj temi je pisao Nijaz Šukrić u radu "Ramazansko gostoprimstvo šehar Sarajeva", *Takvim* 1982, Sarajevo, 1982, 39-44.

³ *Gurabā'* – stranci (sing. *garīb*). *Gureba-defter* – spisak po kome se kupe dobrovoljni prilozi mjesnog građanstva za potrebite strance – prolaznike. Tako se naziva i spisak za kupljenje dobrovoljnih priloga uz ramazan za hafize koji uče mukabelu. Usp. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1989, 293.

⁴ Sarajevo, GHB, Kadi-zade (Kadić) Muhamed Enverī, *Tārīḥ-i Enverī* (TE), R-7324 (TE:XXIV:45-48); OIS, Kadi-zade (Kadić) Muhamed Enverī, *Tārīḥi Enverī* (TE), R-29/24 (TE:XXIV:45-48). O Kadiću iscrpnu bibliografiju donose: Mehmed Mujezinović, "Muhamed Enveri-Efendi Kadić kao epigrafičar (17 I 1855 – 21 II 1931)", *Glasnik VIS u FNRJ*, god. X/1959, br. 1-3, 175-176; god. XI/1960, br. 4-6, 12-19; br. 7-9, 316-326; br. 10-12, 466-481; Alma Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda*

dobročinitelja u Sarajevu mjeseca ramazana 1845. godine za istoimeni vjersko-humanitarni fond poznat kao “pomoć strancima i ugroženima”. U ovom slučaju Kadić je izostavio izvor odakle ga je prepisao, ali pretpostavljamo da je to učinio iz Arhiva dokumenata koji Gazi Husrevbegova biblioteka posjeduje u svom vlasništvu. U *Zbirci dokumenata na osmanskom jeziku* ove Biblioteke, pronašli smo evidentirana dva sarajevska gureba-deftera iz 1845. godine, koji sadrže spiskove imena istih osoba koje su primale novčanu naknadu ili pomoć iz ovog fonda, uz istu visinu iznosa.⁵ Uvidom u njihov sadržaj utvrdili smo da kod ovih popisa ima i određenih razlika. Radi se o tome da jedan od popisa posjeduje i podatke o tome na koji način su prikupljena novčana sredstva isplaćena određenom licu, da li putem posrednika ili im je lično u ruke predato, a zapažaju se i razlike u samom pisanju određenih imena, prezimena, mjesta porijekla i pojedinih odrednica. Na osnovu toga pretpostavljamo da je jedan popis sastavljen prije podjele prikupljenih novčanih sredstava, a drugi popis, sa detaljnim podacima, nakon što je podjela novčanih sredstava realizirana za vrijeme ramazana 1845. godine u Sarajevu. U nastavku rada, radi lakšeg razumijevanja, naznačili smo ih kao *zbirni gureba-defter* (GHB, FAG, A-2469-TO) i *detaljni gureba-defter* (GHB, FAG, A-319/TO-1).

Upoređujući Kadićev prijepis sa navedenim popisima, zapažamo određene razlike u redoslijedu navođenja imena i samom načinu pisanja, kao i to da Kadić na jednom mjestu u dokumentu određeno ime dopunjuje podacima koji se odnose na tu ličnost, a na drugom mjestu dopisuje u zagradi i drugi naziv jedne sarajevske medrese, po kojem je bila poznatija u narodu. U radu ćemo u podnožnim napomenama, na mjestima gdje to bude neophodno, te razlike i navesti.

Navedeni dokument iz Kadićeve *Hronike* počinje bilješkom koja glasi:

Po starom običaju u Sarajevu, za ramazan 1261. h.g. (IX/X 1845) za gureba-defter – “pomoć strancima i ugroženima” sakupljeno je 1.885 groša, od čega je izuzeto 188,5 groša za knjigovodstvene troškove, a 1.696,5 groša, sa znanjem Suda i narodnih prvaka, podijeljeno je ulemi, strancima i ugroženima, mutekifima⁶ i drugim

---

Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja LXV, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021, 27-44 (dalje: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*).

⁵ GHB, Fond arhivske građe: *Zbirka dokumenata na osmanskom jeziku*, A-2469-TO i A-319/TO-1 (dalje: GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1).

⁶ *Mutekif* – čovjek koji se zatvori u džamiju zadnjih deset dana ramazana radi ibadeta i intenzivnijeg učenja u Kur'anu. *Itikaf* – pobožna praksa koja se posebno preporučuje,

*dobrim ljudima te šejhovima, dervišima, siromašnima i ženama udovicama*⁷.

Iz ovog *Sarajevskog gureba-deftera* vidi se da je u mjesecu ramazanu bio običaj da se od imućnijih porodica i dobročinitelja sakuplja određena suma novca, od čega se jedan dio izdvajao za knjigovodstvene troškove, a ostatak dijelio pripadnicima ulemanskog staleža u vidu novčane naknade za njihov angažman za vrijeme ramazana. Među ulemom se spominju muderrisi, muallimi sibjan-mekteba⁸, ders-i ami, imami, šejhovi i derviši te hafizi – učači mukabela. Zatim slijede mutekifi iz više sarajevskih džamija, muhziri⁹ Suda, musafiri iz drugih krajeva islamskog svijeta te siromašni muškarci i žene.

U mjesecu ramazanu 1261. hidžretske godine (septembar / oktobar 1845) iz spomenutog fonda podijeljeno je ukupno 1.696 groša i 20 para, od čega je pripadnicima ulemanskog staleža izdvojeno 745 groša: od toga 535 groša muderrisima, muallimima, dersi-amima, imamima, šejhovima i dervišima te 210 groša hafizima – učačima mukabela u više sarajevskih džamija. Potom je za mutekife Gazi Husrev-begove, Careve (Hunkar) i Čekrekči Muslihudinove džamije izdvojeno 312 groša, za njih dvadeset i šest po 12 groša; za tri muhzira Suda 15 groša, od čega na svakog ide po 5 groša. Iza njih dolaze musafiri, koji su za vrijeme ramazana boravili u Sarajevu. Za njih je predviđena suma novca od 320 groša, od čega je slijepom učaču mukabele iz Bagdada (Bagdadeli) dodijeljeno 80 groša, a vaizu iz Vodine¹⁰ (Vodeneli) 50 groša. Ostatak novčanih sredstava od 190 groša otpada na preostalu sedmoricu, jednom 40 groša, a šestorici po 25 groša. Zatim, dio prikupljenih novčanih sredstava podijelio se siromašnim muškarcima i ženama. Naime, za njih trideset i trojicu izdvojeno je po 5 groša, što ukupno iznosi 165 groša, a za dvadeset i tri žene je predviđena suma novca od 119 groša, od čega njih dvadeset

---

a sastoji se u povlačenju u džamiju, čiji se zavjet formulira za određen broj dana, po volji vjernika. Ovaj ne smije izlaziti, osim zbog prirodnih potreba i obrednih pranja. Više vidi: Nerkez Smailagić, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, 291.

⁷ TE:XXIV:45. U oba popisa u uvodnoj bilješci izostavljeni su navedeni iznosi, a navedeni su uz objašnjenje na kraju dokumenta. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸ *Sibjan-mekteb* – početna škola u kojoj su muška i ženska djeca od 5 do 10 godina učila čitati i pisati i sticati osnovna znanja o vjeri i moralu.

⁹ *Muhzir* – sudski pozivar; službenik koji poziva optužena lica sudu i sprovodi osuđena lica izvršnim organima.

¹⁰ *Vodina* – Edesa (Edessa), glavni grad pokrajine Pella na sjeverozapadu periferije Središnje Makedonije u Grčkoj.

i jedna dobija po 4 groša, dok od ostale dvije jedna dobija 20, a druga 15 groša. Na samom kraju je zabilježeno da je za vaiza Husejn-efendiju i Čekinu ženu izdvojeno 20 groša i 20 para, tako da ukupan zbir ovog *Sarajevskog gureba-deftera* iznosi 1.696 groša i 20 para.

Od muderrisa se spominju: Muhamed-efendija¹¹ iz Gazi Husrev-begove medrese; hadži Muhamed Tahir-efendija¹² iz Sim-zade medrese¹³;

¹¹ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru ispred njegovog imena stoji “faziletlü” – *častan, pošten* i da je *muderris Husrevije*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 75 groša *predato rukom Hulusi Derviš-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. U narodu je Gazi Husrev-begova medresa bila poznata po nazivu “Husrevija”. Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, “Veselin Masleša”, Sarajevo, 1983, 130 (dalje: H. Ćurić, *Muslimansko školstvo...*).

¹² TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru ispred njegovog imena stoji “faziletlü”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 75 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da je riječ o hafizu Tahir-efendiji, sinu hadži Muhameda Hilmi-efendije Gore (Telalagića), kojeg Mestvica zajedno sa njegovim ocem i braćom bilježi među stanovnicima sarajevske mahale Vekil-harča. U godini popisa spomenuti hafiz Tahir-efendija imao je 29 godina, bio srednjeg rasta i crne brade, dok mu je šezdesetogodišnji otac bio muderris, srednjeg rasta, crne brade. Mula Muhamed Mestvica, *Popis uzajamnog jamčenja stanovništva u Sarajevu iz 1841. godine*, [preveo s turskog: Derviš Korkut], knjiga 1, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1970, 30-31 (dalje: Mestvica, *Popis...*). U jednoj bujuruldiji bosanskog valije Osmana Nuri-paše iz 1845. godine navodi se i njegovo ime među uvažanim osobama iz Sarajeva za koje spomenuti bosanski valija smatra da zaslužuju da im se isplaćuje mjesečno određena suma novca iz državne blagajne. U vezi s tim, spomenutom muderrisu hadži Mehmedu Tahir-efendiji mjesečno će se isplaćivati po 40 groša. Više vidi: Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, knjiga II, [s turskog preveli Abdulah Polimac et al.], El-Kalem, Sarajevo, 1999, 1012 (dalje: Muvekkit, *Povijest Bosne*). Zajedno sa ocem, kao učesnik Glodine bune i opstruiranja vlasti oko uvođenja reformi, zatvoren je 1848. godine, a zatim protjeran na otok Krit. Isto, 1024. Nešto kasnije, tačnije 1849. godine, njegovo ime se spominje u vakufnami sarajevske dobrotvorke Fatime Kanita-hanume Babić (djev. Hajrić), koja je, između ostalog, u korist Sim-zade medrese uvakufila *jednu svoju vodenicu sa četiri okna na rijeci Zujevini u selu Osijek butmirskog džemata koji se nalazi u sastavu nahije Sarajevo*. Među uslovima koji su navedeni u njenoj vakufnami je i taj da će se od stečenih prihoda izdvajati mjesečno po 25 groša glavnom muderrisu i serdžuzhanu Hadži Mehmedu Tahiru. Vidi: TE:XXIV:349-352; GHB, Prijepis iz SSK br. 85, 15. Vakufnama je napisana 5. zulhidždžeta 1265/22. X 1849. Prijevod vakufname nalazi se u radu: Sejfudin Kemura, “Sarajevske džamije i druge javne zgrade”, I dio, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1908, 99-100 (dalje: S. Kemura, “Sarajevske džamije...”, I).

¹³ Ova medresa, koja se nalazila u Hadži Isaovoj mahali (Dugi sokak), podignuta je 1189/1775-76. godine i nosila je naziv po svom osnivaču Abdulkерim-efendiji

Muhamed Isam-efendija Pandža (Pandža-zade)¹⁴ iz Bendbaša medrese¹⁵ i hadži Ibrahim-efendija Korkut¹⁶. Od ders-i-ama – profesora medrese koji drže javna predavanja spominju se: Lutfi Mustafa-efendija Gačanin (Gačkali)¹⁷ i Ahmed-efendija Softić (Softa-zade)¹⁸. Od muallima

---

Sim-zade (Đumišiću). U narodu je bila poznata po imenu Drvenija medresa. Medresa je radila sve do početka XX stoljeća, kada je porušena prilikom regulacije Miljacke. Više vidi: H. Ćurić, *Muslimansko školstvo...*, 88; Ismet Kasumović, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, Islamski kulturni centar Mostar, Mostar, 1999, 180 (dalje: I. Kasumović, *Školstvo...*).

¹⁴ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je izostavljeno ime “Muhamed”, kao i naziv medrese. Naveden je samo oblik imena Isamudin-efendija. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je naveden oblik imena *Muhamed Isamudin-efendija*, kao i to da mu je 25 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Riječ je o šejhu Muhamedu Isamudin-efendiji (1813–1868), koji je od 1853. godine obavljao dužnost bibliotekara u Osman Šehdijinoj biblioteci. Kasnije je postavljen za muderrisa i vaiza Gazi Husrev-begove džamije. Više o njemu vidi: Ahmed Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018, 414 (dalje: A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*).

¹⁵ Ova medresa, koja je sagrađena 1766/67. godine, zvala se još i “Nova medresa” ili “Inadijja”, a nalazila se u sarajevskoj mahali Kučuk Katiba, poznatoj kao *Mlini* ili *Nadmlini*. Ćurić navodi da je njen osnivač Emir-ef. iz Amasije, a Kasumović da su je podigli ugledni građani Sarajeva. H. Ćurić, *Muslimansko školstvo...*, 88; I. Kasumović, *Školstvo...*, 183.

¹⁶ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je naveden oblik prezimena “Korkut-zade”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 25 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Iz Mestvičinog popisa se vidi da je bio pedesetpetogodišnjak, visokog rasta, plave brade i da je stanovao u sarajevskoj Nedžar hadži Ibrahimovoj mahali, poznatijoj kao *Mjedenica*. Mestvica, *Popis...*, 229; Alija Bejtić, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1973, 16 i 258 (dalje: A. Bejtić, *Ulice...*).

¹⁷ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je izostavljeno ime “Lutfi”, kao i njegovo zanimanje, ali je u nastavku dopisano da mu je 30 groša *predato rukom Kutijara (Kutijar-zade)*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 30 groša *predato rukom Kutijara Muhamed-age*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Napomena: Redoslijed u navođenju ovog imena u oba popisa se razlikuje od redoslijeda u Kadićevom prijepisu u kojem je spomenuti ders-i am naveden na samom početku kao treći, dok je u oba popisa naveden u trećoj skupini, kao šesnaesti po redu. Pretpostavljamo da se ovdje radi o Mustafa-efendiji Gačaninu koji je zajedno sa još nekoliko iskusnih i uglednih Sarajlija, među kojima je i spomenuti Muhamed-aga Kutijar, imenovan članom medžlisa – savjetodavnog vijeća 1841. godine od strane tadašnjeg bosanskog valije Mehmeda Husrev-paše Samakovlije. Opširnije vidi: Muvekkit, *Povijest Bosne*, II, 992.

¹⁸ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru ispred njegovog imena stoji “semahatlü” – *plemenit*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom

sibjan-mekteba spominju se: Ali-efendija Čančarević¹⁹ iz Višegrada (Višegradli)²⁰; hadži Ahmed-efendija Bjelimić²¹; hadži Osman-beg-efendija²² i hadži Mula Paralija (Parali)²³. Od imama spominju se: muallim sibjan-mekteba Mustafa-efendija Čolak, imam Kebkebir džamije²⁴; muallim sibjan-mekteba hadži Ibrahim-efendija, imam mesdžida

---

gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 30 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. U Kadićevoj *Hronici* zabilježeno je njegovo vjenčanje sa Atijom, kćeri hadži Abdulaha, iz sarajevske mahale Čekrekči Muslihudina 1261/1845-46. godine. Iz bilješke se vidi da mu je otac bio Ali-beg i da je stanovao u Vekil-Harčovoj mahali. A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 475. Također se spominje kao jedan od svjedoka u vakufnami gore spomenute sarajevske vakife. TE:XXIV:352; GHB, Prijepis iz SSK br. 85, 15.

¹⁹ Hamdija Kreševljaković navodi oblik prezimena “Čamčarević” i da je spomenuti bio muallim Gazi Husrev-begovog mekteba prije 1845, a i kasnije. Više vidi: H. Kreševljaković, *Spomenica Gazi Husrev-begove četiristo-godišnjice*, Sarajevo, 1932, 44.

²⁰ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je izostavljeno prezime “Čančarević” te je naveden oblik mjesta porijekla “Višegradli” – iz *Višegrada*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je također izostavljeno navedeno prezime te je naveden oblik mjesta porijekla “Višegradli”, kao i to da mu je 25 groša *predato rukom Tefterdarije / Defterdarije / Defterdarevića (Defterdari-zade) Abdulkerim-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da se ovdje radi o sarajevskom kadiji i pjesniku Abdulkerimu Zuhdi-efendiji, sinu Mehmeda Emin-efendije. O Zuhdiji vidjeti: M. Handžić, “Sarajevo u turskoj pjesmi”, *Glasnik Islamske vjerske zajednice Nezavisne Države Hrvatske*, god. XI/1943, br. 11 i 12, Sarajevo, 1943, 277-278; Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima (Biobibliografija)*, “Svjetlost”, Sarajevo, 1973, 584.

²¹ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je navedeno da je spomenuti “iz Bjelimića (Bjelimikli)”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 25 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Njegovo ime se nalazi zabilježeno u Kadićevoj *Hronici* među umrlima iz 1271/1854-55. A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 497.

²² TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru iza imena spomenutog muallima izostavljena je titula “beg”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru u kojem je još navedeno da mu je 25 groša *predato rukom Abdulkerim-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

²³ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je naveden oblik prezimena “Parali-zade”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 10 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

²⁴ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru navedeno je: *imam u Kebkebir mahali*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru u kojem je još navedeno da mu je 10 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Šejha Muslihudina²⁵; Salih-efendija Salata, imam mesdžida Gerdeni²⁶; hafiz Mehmed-efendija Musakadić,²⁷ koji klanja teravijah-namaz u džamiji Duradžik hadži Ahmeda; Mehmed Šefik, mula, sin umrlog muderrisa Osman-efendije²⁸ i nemoćni Topal Mustafa-hodža²⁹. Pored njih, određeni iznos dobivali su i sljedeći šejhovi: Lutfulah-efendija, mevlevijski šejh³⁰;

²⁵ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru iza imena spomenutog muallima i imama je izostavljena titula “efendija”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 10 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

²⁶ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je navedeno da je spomenuti bio *imam u Gerdeni mahali*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. I u detaljnom gureba-defteru je isto navedeno, kao i da mu je 10 groša *predato rukom Mule Hidetija (Hiddeti) / Hudetija (Huddeti)*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da je hadži Salih Salata, imam mesdžida Gerdeni, isti hadži Salih Salata koji je otišao u svojstvu bedela na hadž 1855. godine. Vidi: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 494. Vjerovatno se ovdje radi o mesdžidu Gerdeni hadži Huseina koji se nalazio u istoimenoj mahali, poznatoj kao *Strošići*. A. Bejtović, *Ulice...*, 16 i 91.

²⁷ TE:XXIV:45. U oba popisa je naveden oblik imena “Mehmed hafiz-efendija” te oblik prezimena “Musakadi-zade”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO, s tim da je kod detaljnog gureba-deftera navedeno i da je spomenutom 10 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Muhamed Ždralović ga navodi kao prepisivača jednog sufijskog djela o plesu na arapskom jeziku iz 1834. godine, navodeći oblik imena “Muhamed” te da je sin hadži Ibrahima Musakadića. Usp. Muhamed Ždralović, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, II, “Svjetlost”, Sarajevo, 1988, 276; Također, zabilježen je među umrlima iz 1265/1848-49. godine u Kadićevoj *Hronici*. A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 484. Spomenuta džamija se nalazila u istoimenoj mahali, koja je bila poznata kao *Sagrđžije*. A. Bejtović, *Ulice...*, 17.

²⁸ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru se navodi: *Šefik, mula, sin muderrisa Osman-efendije*, s tim da je u odnosu na Kadićev prijepis, gdje je za riječ “sin” upotrebljen izraz “ogli”, u oba popisa naveden izraz “mahdum”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 10 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

²⁹ TE:XXIV:45. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno i da je spomenutom 10 groša *predato rukom Hulusi Derviš-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

³⁰ TE:XXIV:45. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno i da je spomenutom 20 groša *predato rukom Abdulkerima*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Spomenuti šejh Lutfulah rođen je u Sarajevu 1787. godine i bio je dugogodišnji šejh mevlevijske tekije na Bendbaši u Sarajevu, a 1836. godine postavljen je za imama i hatiba džamije koju je uz tekiju podigao bosanski valija Mehmed Salih Vedžihi-paša. Više vidi: A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, 327. O bilješci njegove smrti i tarihu koji mu je spjevao u povodu smrti Fadil-paša

kadirijski šejhovi Mehmed Bigum-efendija³¹, Ibrahim Topal-efendija³² i Mustafa-efendija³³, te Abdulah-dede, nakšibendijski šejh³⁴. Zatim nekoliko derviša, i to: derviš Sabit-baba iz tekije Kaimi-dede koja se nalazila u Sabljarskoj (u vrijeme 1295/1878. godine u Kulukčijama³⁵ ili u ulici Ćumurija)³⁶; derviš Abdulkadir, turbedar Jediler turbeta³⁷; derviš

Šerifović vidi: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 498 i 504.

- ³¹ TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je izostavljeno ime "Bigum". Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 20 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.
- ³² TE:XXIV:45. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *kadirijski šejh Ibrahim-efendija*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru se navodi *kadirijski šejh Ibrahim Tavit-efendija*, kao i da je spomenutom šejhu 20 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.
- ³³ TE:XXIV:45. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 20 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. I ime ovog šejha tekije kadirijskog tarikata u ranije spomenutoj bujuruldiji iz 1845. godine navedeno je među nekoliko imena uglednih Sarajlija koji su zaslužili pažnju tadašnjeg bosanskog valije Osmana Nuri-paše. U njoj je navedeno da mu se na raniju plaću od pedeset groša doda isto toliko. Muvekkit, *Povijest Bosne*, II, 1012.
- ³⁴ TE:XXIV:45. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 20 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.
- ³⁵ U središtu Ajas-pašine mahale, poznate kao *Klkčije*, razvila se istoimena ulica *Kulukčije*, po kulukčijama – sabljarima, koji su radili u čaršiji oko Ajas-pašine džamije. Više vidi: A. Bejtović, *Ulice...*, 393.
- ³⁶ TE:XXIV:46. U oba popisa je samo navedeno ime *derviš Sabit-babe*, a cijelu bilješku iza imena u prijepisu je dopisao lično Kadić. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno i da mu je 10 groša *predato rukom gore spomenutog Abdulkerima*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.
- ³⁷ TE:XXIV:46. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Jediler turbe u narodu je poznato kao *Turbe sedam braće*. Prvi čuvar ovog turbeta koji se spominje u literaturi je šejh Sejfulah Iblizović, postavljen za turbedara 1865. godine. Više vidi: Fejzulah Hadžibajrić, "Riječ dvije o Jedilerskom turbetu u Sarajevu", *Glasnik VIS u SFRJ*, god. XXX, br. 7-8, Sarajevo, 1967, 337; Napomena: Spomenuti turbedar se također našao među osobama koje su navedene u ranije spomenutoj bujuruldiji bosanskog valije Osmana Nuri-paše, a kojem će se, kao nagrada, isplaćivati mjesečno po 15 groša. Više vidi: Muvekkit, *Povijest Bosne*, II, 1012.

Salih Turabija (Turabi)³⁸; derviš Sulejman Begović³⁹ i medžzub⁴⁰ derviš Mehmed, kujundžija⁴¹.

Kao što se vidi, većina ove uleme je bila porijeklom iz Sarajeva, dok je jedan iz Gacka, a jedan iz Višegrada. Poznato je da su derviši i pročelnici pojedinih tekija (šejhovi) odigrali značajnu ulogu u prvim danima islama u Bosni i Hercegovini. Na osnovu ove bilješke se da zaključiti da su tesavvuf i derviški redovi – tarikati (mevlevije, kadiriye, nakšibendije i drugi) bili aktivno prisutni u vjersko-prosvjetnom životu Sarajeva i u navedenom periodu.

Među hafizima koji su učili mukabelu za vrijeme mjeseca ramazana spominju se: hafiz Osman-efendija Majdanlija (Ma‘danlī)⁴², imam Careve džamije; hadži Abdulah-efendija Kaučija (Kaučči-zade), kurra hafiz⁴³; Sabri hafiz Mehmed-efendija Muzaferija (Muzaferi-zade)⁴⁴; derviš

³⁸ TE:XXIV:46. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

³⁹ Isto.

⁴⁰ *Medžzub* – onaj koji je posvećen Bogu.

⁴¹ TE:XXIV:46. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Hulusi Derviš-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁴² TE:XXIV:46. U oba popisa je izostavljeno mjesto porijekla, s tim da je u detaljnom gureba-defteru navedeno i da je spomenutom hafizu 35 groša *predato rukom Abdulkerim-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1. Riječ je o hafizu Osman-efendiji Pašaliću, porijeklom iz (Starog) Majdana u Krajini, pa je u Sarajevu bio poznat kao Majdanlija (Ma‘danlī). Bio je dugogodišnji imam Careve džamije. Opširnije vidi: A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, 415; Također, iz Mestvičinog popisa se vidi da je bio šezdesetogodišnji imam, srednjeg rasta, prosijede brade i stanovnik Džami-i atik mahale, poznatije kao *Careva mahala*. Mestvica, *Popis...*, 12.

⁴³ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je naveden oblik prezimena “Kaučči”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 35 groša *predato rukom gore spomenutog efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Spomenuti kurra hafiz je rođen u Sarajevu oko 1815. godine. Nakon što je neko vrijeme boravio u Medini, u Sarajevo se vratio prije 1844. godine, a kasnije je postavljen za muallima Gazi Husrev-begova mekteba, dok je povremeno predavao i u Kuršumli medresi. Više o njegovom radu vidi: A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, 295-296.

⁴⁴ TE:XXIV:46. U oba popisa je izostavljeno prezime “Muzaferija (Muzaferi-zade)”, s tim da je u zbirnom gureba-defteru navedeno: *hafiz Sabri-efendija*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno: *Sabri Mehmed Hafiz-efendija*, kao i da mu je 35 groša *predato rukom gore spomenutog efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Spomenuti hafiz je sin učenog Muhamed Emin-efendije,

hafiz Vejsil-efendija, sin šejha Lutfulah-efedije⁴⁵; hafiz hadži Mehmed-efendija Paralija⁴⁶ i hafiz Mehmed-efendija Tokić (Toka-ogli)⁴⁷.

Među mutekifima, osobama koje su se zadnjih deset dana mjeseca ramazana povlačili u itikaf isključivo radi ibadeta (namaza i učenja Kur'ana) u nekoliko sarajevskih džamija, spominju se imena njih dvadeset i šest. Iz ovog deftera se vidi da su za itikaf uglavnom bili angažovani softe – učenici više sarajevskih medresa, za koje je bilo izdvojeno ukupno 312 groša, od kojih je svakom ponaosob dodijeljeno po 12 groša.⁴⁸

U Gazi Husrev-begovoj džamiji u itikaf se povuklo trinaest učenika koji su svoje obrazovanje sticali u hanikahu Gazi Husrev-bega⁴⁹, Misrijinoj⁵⁰, Kuršumli⁵¹ i Bendbaša medresi u Sarajevu. Pored učenika

a rođen je 1796. godine u Sarajevu. Hafiz Sabri Muhamed-efendija je bio imam i hatib Begove džamije te odličan karija i kurra hafiz. Njegovi potomci su prozvani Sabrihafizovići. O njemu više vidi: Ahmed Mehmedović, "Alimske porodice: Muzaferije-Sabrihafizovići", *Novi Muallim*, god. VII, br. 28, Sarajevo, 2006, 58-59.

⁴⁵ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *hafiz Vejsil-efendija, sin šejha Lutfulaha*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno: *derviš, hafiz Vejsil-efendija, sin šejha Lutfulaha*, kao i da je spomenutom hafizu 35 groša *predato rukom gore spomenutog efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁴⁶ TE:XXIV:46. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno i da je spomenutom hafizu 35 groša *predato rukom gore spomenutog efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Njegovo ime smo pronašli i u Kadićevoj *Hronici* među umrlima iz 1270/1853-54. Vidi: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 496.

⁴⁷ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je naveden oblik prezimena "Toka-zade". Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da je spomenutom hafizu 35 groša *predato rukom spomenutog efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. O ovom hafizu nismo pronašli nikakve podatke.

⁴⁸ Ova dva popisa se razlikuju po redoslijedu navođenja džamija u kojima se njih dvadeset i šest povuklo u itikaf radi ibadeta, kao i po tome što je u detaljnom gureba-defteru navedeno da je spomenutim mutekifima određena suma od po 12 groša i svakom pojedinačno *predata rukom Mule Hidetija / Hudetija*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁴⁹ Gazi Husrev-begov hanikah je bio poseban tip medrese gdje se izučavao tesavvuf, a sagrađen je 1531. godine. Više vidi: H. Čurić, *Muslimansko školstvo...*, 127-130; Behija Zlatar, *Gazi Husrev-beg*, Posebna izdanja XXXII, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010, 129-130.

⁵⁰ Ova medresa je dobila ime po svom osnivaču Misri hadži Ismail-agi, a podignuta je nešto prije 1715. godine. Nalazila se u Bakr-babinoj mahali, poznatoj kao *Atmejdan*, te se naziva i *Atmejdan medresa*. H. Čurić, *Muslimansko školstvo...*, 90.

⁵¹ U narodu je Gazi Husrev-begova medresa bila poznata po nazivu "Kuršumlija", po olovnom krovu kojim je bila prekrivena. Ona je podignuta u slavu Husrev-begove

iz Sarajeva, bilo ih je porijeklom iz Zagorja, Krive Rijeke [tur. Eğri dere]⁵², Srebrenice, Zenice, Konjica i Bijelog Polja. Oni su: Mula Mehmed iz Zagorja, softa iz Gazijinog Hanikaha⁵³; njegov brat, Mula Omer, softa iz Gazijinog hanikaha⁵⁴; Mula Dženan Korjenić, softa iz Gazijinog hanikaha⁵⁵; Mula Mustafa iz Krive Rijeke, softa iz Gazijinog hanikaha⁵⁶; Mula Muharem Korjenić, softa iz Gazijinog hanikaha⁵⁷; Mula Abdurahman iz Srebrenice (Srebrenčali), softa iz Misrijine medrese⁵⁸; Mula Ibrahim iz Konjica, softa iz Kuršumli medrese⁵⁹; Mula Sulejman Bjelopoljak, softa iz Kuršumli medrese⁶⁰; Mula Muharem iz Zenice, softa iz Misrijine medrese⁶¹; Mula Ahmed iz Konjica, softa, sin Muharem-hodže⁶²; Mula Mustafa Turunija (Turuni) iz Sarajeva,

---

majke, sultanije Seldžuke, po kojoj se nekada zvala i "Seldžukija". Ova medresa je dovršena 1537. godine, poslije izgradnje hanikaha i Begove džamije, u čijoj se neposrednoj blizini nalazi. Opširnije vidi: H. Čurić, *Muslimansko školstvo...*, 130.

⁵² Danas naselje Krivaja kod Zavidovića.

⁵³ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz Hanikaha*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Hanikah medrese*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁵⁴ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz spomenutog*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Hanikaha*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁵⁵ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz Hanikaha*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Hanikaha*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz Misrijine*, te oblik mjesta porijekla "Isreprenčeli" – *iz Srebrenice*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Misrijine medrese*, te isti oblik mjesta porijekla. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁵⁹ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz Kuršumli medrese*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Kuršumlije*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶⁰ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz Kuršumlije*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Kuršumlije*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶¹ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz Misrijine*, dok u detaljnom gureba-defteru stoji: *softa iz Misrijine medrese*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1. Napomena: U Kadićevom prijepisu, od ovog imena do posljednjeg, trinaestog, redosljed u navođenju razlikuje se u odnosu na oba popisa.

⁶² TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru izostavljena je riječ "softa", a u detaljnom gureba-defteru iza imena je dopisana riječ "šağır", *Mula Ahmed, maloljetni (mlađi)*

muderris⁶³; Mula Hasan Tale (Tale-ogli) iz Sarajeva⁶⁴ i Mula Bekir⁶⁵ iz Bendbaša medrese.

U itikaf u Carevoj džamiji povukla su se osmorica učenika koji su svoje obrazovanje sticali u sarajevskoj Bendbaša, Sim-zade i Misrijinoj (Atmejdand) medresi. Pored učenika iz Sarajeva i okolnog sela Hadžići, bilo ih je porijeklom iz Prače, Višegrada i Stoca. Oni su: Mula Abdulah iz Sarajeva, sin hadži Abdurahman-hodže efendije, softa iz Bendbaša medrese⁶⁶; Mula Šakir Džumhur (Džumhur-zade) iz Višegrada, softa iz Sim-zade medrese⁶⁷; Mula Fejzulah iz Žunovice (Žujnoviča)⁶⁸, softa iz Bendbaša medrese⁶⁹; Dede Mustafa iz Višegrada, softa iz Sim-zade medrese⁷⁰; Mula Ismail iz Stoca, softa iz Misrijine (Atmejdand) medrese⁷¹; Mula Ibrahim iz Prače, softa iz Bendbaša medrese⁷²; Mula Ahmed

sin..., dok je u oba popisa izostavljen naziv sarajevske medrese iz koje dolazi spomenuti učenik. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶³ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *Muderizović (Muderris-zade) Mula Mustafa, sin Ibrahima, iz Sarajeva*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶⁴ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru iza imena je dopisana riječ “bećar” – *neženja, samac: Mula Hasan, bećar...*, te je izostavljeno njegovo mjesto porijekla “Sarajli” – *iz Sarajeva*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶⁵ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru iza imena je navedeno prezime: “Šenoja (?)”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶⁶ TE:XXIV:46. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “softa”, potom titula “beg efendija” iza imena njegovog oca te mjesto porijekla ovog učenika: “Sarajli” – *iz Sarajeva*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶⁷ TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “softa” i naveden je oblik prezimena “Džumhur”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁶⁸ Današnja Žunovnica, naseljeno mjesto u sastavu općine Hadžići.

⁶⁹ TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “softa”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “softa” i navedeno je: *iz Misrijine*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, s tim da je drugi naziv ove sarajevske medrese “(Atmejdand)” dopisao lično Kadić. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷² TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “softa”, kao i mjesto porijekla, ali ispred njegovog imena stoji: “min Serhatli” – *od Serhatlija (?)*. Usp.

iz sela Hadžići, softa iz Bendbaša medrese⁷³ i Mula Mustafa Džumhur, softa iz Sim-zade medrese⁷⁴.

U Čekrekči Muslihudinovoj džamiji povukli su se u itikaf petorica učenika koji su svoje obrazovanje sticali u sarajevskoj Sim-zade i Misrijinoj mesdresi. Pored učenika iz Sarajeva, bilo ih je porijeklom iz Užica i Jeleča⁷⁵. Oni su: Mula Mustafa Krkić, softa iz Sim-zade medrese⁷⁶; Mula Ibrahim Džogaz iz Užica (Užičali), softa iz Misrijine medrese⁷⁷; Mula Osman iz Jeleča (Jelečeli), softa iz Misrijine medrese⁷⁸; Mula Ibrahim iz Jeleča, softa iz Misrijine medrese⁷⁹ i Mula Sulejman, sin Husejna, iz Sarajeva⁸⁰.

Nakon spomenutih mutekifa, iz ovog fonda predviđeno je i 15 groša za trojicu muhzira Suda, čija imena ovdje nisu navedena, od kojih je svaki dobio po 5 groša.⁸¹

Također, među osobama kojima je dodijeljena određena novčana suma (320 groša) u vrijeme mjeseca ramazana bilo je i devet musafira iz drugih

GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷³ TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je da je spomenuti iz *Hadžića*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷⁴ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i izostavljen je naziv medrese koju je pohađao. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷⁵ Danas istoimeno naselje u okolini Foče.

⁷⁶ TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *Mula Mustafa Krkić iz kaze Srebrenica (Srebreniča), iz Sim-zade medrese*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷⁷ TE:XXIV:47. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa". Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁷⁸ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ "softa" i navedeno je: *iz spomenute medrese*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO.

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸¹ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno da je spomenutim muhzirima određena suma od po 5 groša svakom pojedinačno *lično u ruke predata*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

krajeva islamskog svijeta.⁸² Uglavnom su to bili predstavnici vjerske uleme (hafizi, vaizi, šejhovi i derviši), koji su preko ramazana boravili u Sarajevu. Na osnovu ovog *Sarajevskog gureba-deftera iz 1845. godine* vidi se da su spomenuti došli iz Vodine, Medine, Bagdada, Dijarbekira i Damaska (Šam). U ovom defteru je samo kod dvojice musafira naznačeno u kojem svojstvu su bili angažovani, dok je kod ostalih to izostavljeno. S obzirom na to da se radi o vjerskoj ulemi, prepostavljamo da su i ostali navedeni bili angažovani kao imami po sarajevskim džamijama, mesdžidima i tekijama, te su učili mukabele. Među njima se spominju: Husejn-efendija iz Vodine, vaiz⁸³; Abdulkadir-efendija iz Medine (Medineli)⁸⁴; hafiz Abdulkadir-efendija iz Bagdada, slijepi učač mukabele⁸⁵; hafiz Ali-efendija iz Bagdada⁸⁶; derviš Isa iz Bagdada⁸⁷; šejh Halil-efendija iz Dijarbekira (Dijarbekirli)⁸⁸; šejh Abdulmelik-efendija iz Damaska (Šamli)⁸⁹; jedan derviš visokog rasta koji nosi zeleni saruk⁹⁰ i jedan derviš u zelenom ćulahu⁹¹.

Među osobama kojima su bila predviđena novčana sredstva iz navedenog fonda bili su i siromašni muškarci i žene. Najprije se spominju siromašni muškarci, kojima je pojedinačno svakom od njih dato po 5 groša, što ukupno iznosi 165. Oni su: Roda Mula Ibrahim⁹²; Šišić Mula

⁸² TE:XXIV:47. U oba popisa ovi musafiri dolaze na samom kraju popisa. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸³ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 50 groša *predato rukom Hulusi Derviš-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸⁴ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 40 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸⁵ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 80 groša *predato rukom Abdulkerim-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸⁶ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 25 groša *predato rukom Abdulkerim-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁸⁷ Isto.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ TE:XXIV:47. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 25 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁹⁰ Isto. *Saruk* – omotano platno oko kape, čalma.

⁹¹ Isto. *Ćulah* – kapa od valjane vune, obično bijela.

⁹² TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Salih⁹³; Havdžić Ali-baba⁹⁴; Kalfić Mula Salih⁹⁵; nalbant Ali-baba⁹⁶; Luledžić Mula Ibrahim⁹⁷; oduzeti Mula Alija⁹⁸; slijepi Mula Halil⁹⁹; šepavi Bajro¹⁰⁰; Lepir Mula Ibrahim¹⁰¹; sarač Mujezin Mula Abdija¹⁰²; bičakčija Ali-baba¹⁰³; bičakčija Mula Bektaš¹⁰⁴; bostandžija Kundur¹⁰⁵; preo-

⁹³ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁹⁴ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom muhзира Havdžića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁹⁵ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁹⁶ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom muhзира Havdžića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁹⁷ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

⁹⁸ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom hadži Garibića, hafiza*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da se ovdje radi o hafizu Ahmed-ef. Garibiću iz Sarajeva. Vidi: Fadil Fazlić, *Hafizi u Bosni i Hercegovini u posljednjih sto pedeset godina*, Fakultet islamskih nauka: El-Kalem, Sarajevo, 2006, 30.

⁹⁹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Hasiba Efendića (Efendi-zade)*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰² TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom gore spo-*
menutog. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰³ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom hadži Muhji-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰⁴ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰⁵ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom hadži Garibića, hafiza*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

braćenik Mula Alija, starac¹⁰⁶; Jusić Mehmed, obnemogli (đuturum)¹⁰⁷; Jorgo Mula Abdija¹⁰⁸; Dračo, hromi¹⁰⁹; Šehić Mula Mehmed, starac¹¹⁰; Šakota Mula Ibrahim¹¹¹; Čemo starac Mustafa; kahvedžija starac Hasan-čauš; slijepi handžija Ismail¹¹²; Drinjak Mula Ibrahim, starac¹¹³; terzija nemoćni Begum¹¹⁴; Ješili Mula Alija¹¹⁵; hadži Abdija Šljivo (Išljivo)¹¹⁶;

¹⁰⁶ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “starac” iza imena. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom muhzira Čadže*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰⁷ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom hadži Ajni-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰⁸ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom muhzira Havdžića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁰⁹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹⁰ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je izostavljena riječ “starac” iza imena. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Hasiba Efendića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹¹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Bećirović Alije, mule*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹² TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *slijepi Smajo (Ismajo), handžija*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. *Handžija* – upravitelj ili zakupac hana.

¹¹³ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *starac Drinjak Mula Ibrahim*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Imamovića (Imam-zade) Mule Bege*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹⁴ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru se navodi oblik imena “Begim”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Ajni-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹⁵ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹⁶ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru se navodi oblik imena “Abdulah”. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom hadži Garibića, hafiza*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Užičanin, hromi starac¹¹⁷; tarakčija, slijepi Mula Ibrahim¹¹⁸; Ali-dede, bakal Bradić¹¹⁹; sumanuti (ćulanija) Mula Mehmed, starac¹²⁰; nježni starac Mehmed¹²¹ i hamal Derviš Sulejman¹²².

Iza gore spomenutih, na samom kraju navedenog deftera, popisane su i siromašne žene kojima su dodijeljena novčana sredstva iz ovog fonda. Među njih dvadeset i tri, najviše je bilo udovica.¹²³ Njih dvadeset i jedna su dobile po 4 groša, dok je žena umrlog hadži Halil-efendije dobila 20, a žena Aščerije 15 groša. Tako ukupan iznos koji je izdvojen za njih iznosi 119 groša. Njihova imena su: žena umrlog hadži Halil-efendije¹²⁴; žena

¹¹⁷ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹¹⁸ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom Čabrić Mule Omera*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da se ovdje radi o istom tarakčiji Mula Ibrahimu, koji je obolio i ostario, čije ime je navedeno u ranije spomenutoj bujuruldiji bosanskog valije Osmana Nuri-paše iz 1845. godine. U njoj se između ostalog navodi da će spomenuti biti nagrađen mjesečnim iznosom od po 10 groša. Više vidi: Muvekkit, *Povijest Bosne*, II, 1012. Ime navedenog posrednika u isplati novca pronašli smo zabilježeno među umrlima iz 1271/1854-55. u Kadićevoj *Hronici*. A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 497.

¹¹⁹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom muhзира Havdžića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²⁰ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da mu je 5 groša *predato rukom hadži Garibića, hafiza*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²¹ Isto.

¹²² TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru se ovo ime ne spominje. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je precrtan posljednji sa spiska, *hamal Husejn*, i umjesto njega dopisan: *nedžar, hamal Derviš Sulejman* te da mu je 5 groša *lično u ruke predato*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Napomena: Ime *hamala Husejna* se navodi u zbirnom gureba-defteru kao dvadeset i prvi po redu, dok je ime *Skoke (Iskoko) Mustafe* ispred njega precrtano i nema ga navedenog ni u detaljnom gureba-defteru ni u Kadićevom prijepisu.

¹²³ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru, u dijelu gdje se navode siromašne žene, navedeno je i: *žena Žero Mehmeda*, koje je precrtano i dopisano da je spomenuta umrla, dok je u detaljnom gureba-defteru izostavljeno. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO i GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²⁴ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru, umjesto riječi "supruga (zevce)" upotrebljena je riječ "draga (ħalile)". Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je isto korištena ova riječ, ali i da joj je 20 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Ašćerije¹²⁵; žena nalbanta¹²⁶; unuka hadži Mahmud-efendije¹²⁷; majka umrlog Tokić Hafiz-efendije¹²⁸; neudata kći umrlog Hafiza¹²⁹, mudželita; žena Jorgovan (Orgovin ?) umrlog hadži Saliha¹³⁰; žena Kantara, mujezina¹³¹; žena kalupdžije¹³²; Ferhad-begova razvedena žena¹³³; žena tabaka

¹²⁵ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *žena Ašćerije / Ašćerića (Askeri-ogli)*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 15 groša *predato rukama Hulusija i Hidetija / Hudetija, mule*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²⁶ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Gacinog sina*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²⁷ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Imamovića Mule Bege*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²⁸ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *majka hafiza Tokića*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno: *majka Tokića umrlog hafiz-efendije*, kao i da joj je 4 groša *predato rukom Abdulhamid-alemdara*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹²⁹ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *neudata kći mudželita hafiza Ibrahim-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru je navedeno: *neudata kći umrlog mudželita Hafiz-efendije*, kao i da joj je 4 groša *predato rukom Uzunije (Uzuni-zade) Abdulah-efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da se ovdje radi o Rašidu Abdulah-efendiji Uzuniću, koji je sa još nekoliko sarajevskih uglednika uhvaćen i vezan prognan u tuđinu od strane Omer-paše Latasa 1851. godine. Više vidi: Muvekkit, *Povijest Bosne*, II, 1047.

¹³⁰ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *žena Jorgovan hadži Saliha*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hidetija / Hudetija, mule*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹³¹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hasiba Efendića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹³² TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *žena kalupdžije Kiptije (?)*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hasiba Efendića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. *Kalupdžija* – onaj koji kalupi fesove.

¹³³ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hasiba Efendića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Skoke (Iskoka)¹³⁴; žena Mule Alije¹³⁵; žena Kazaza, mujezina¹³⁶; žena Tušila¹³⁷; Dudija, kći kečedžije¹³⁸; Stambolka (Istanbulka) hatun¹³⁹; žena Hevešlije (Hevešli) Saliha¹⁴⁰; žena pekara hadži Abdi-age¹⁴¹; žena Miras Mustafe¹⁴²; žena muhzira Softe (Sohta)¹⁴³; žena Ali-dede iz mahale Berkuša¹⁴⁴; žena terzije Ismaila¹⁴⁵; žena umrlog Mule Abdije

¹³⁴ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom gore spomenutog*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Uzunije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹³⁷ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hasiba Efendića*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹³⁸ Isto.

¹³⁹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Uzunije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴⁰ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom gore spomenutog efendije*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴¹ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴² TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Hulusija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴³ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Mule Hidetija / Hudetija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴⁴ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Rašid-efendije Ćesrije (Kesri-zade)*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1. Pretpostavljamo da se ovdje radi o Abdulahu Rašid-efendiji, sinu Mehmeda Sadik-efendije Ćesrije, iz sarajevske Džami-i atik mahale. Više vidi: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 414, 508-509 i 516; Ista, "Sarajevske vakufname u Kadićevoj *Hronici* (1844-1877)", *POF* 58/2008, Sarajevo, 2009, 193-194. Drugi naziv spomenute mahale je *Mahala hadži Turhana*. A. Bejtić, *Ulice...*, 16.

¹⁴⁵ TE:XXIV:48. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Abdulhamid-alemdara*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

Senefije (Senefi),¹⁴⁶ uz 20 groša i 20 para za vaiza Husejn-efendiju i Čekinu ženu¹⁴⁷.

Među siromašnim muškarcima, pored slabašnih staraca, bilo je i onih koji su imali određeni hendikep, kao što je sljepilo, šepavost, paraliza i sl., a većinom su bili zanatlije različitih djelatnosti.

Kada su u pitanju žene, uglavnom se radi o udovicama koje su ostale same bez svog "hranitelja", a u ovom popisu se nalazi i jedna razvedena žena, neudata kći, majka i unuka.

Također želimo napomenuti da u navedenom detaljnom gureba-defteru postoji spisak imena stranaca koji su posjetili Sarajevo tokom ramazana, među kojima se spominju studenti islamskih nauka (*talebe-i ilm*), derviši i drugi stranci iz raznih krajeva islamskog svijeta.¹⁴⁸ Njima je početkom mjeseca ramazana lično u ruke predata određena novčana pomoć, među kojima su: Mustafa iz Hadima¹⁴⁹ (Hadimli), 100 groša; hadži Omer iz Horasana (Horosanli), 80 groša; hadži Mahmud iz Medine, 80 groša; Hasan-efendija iz Karačeva (Karačevoli), 80 groša; Sejjid Mehmed-efendija iz Alanje (Alaiyeli), 100 groša; Sejjid Mustafa-efendija iz Alanje, 100 groša; Hasan-efendija iz Vodine, 100 groša; Tahir-efendija iz Dijarbekira, 100 groša; Osman-efendija iz Pazardžika (Pazardžikli), 100 groša; derviš Teraši (Terašija) iz Serendiba (Serendibli), 50 groša; Ahmed-efendija iz Tetova (Kalkandelenli), 100 groša; Derviš-efendija iz Plovdiva (Filibeli), 100 groša; Hasan Fazli-efendija iz Tetova, 100 groša; Selim-efendija iz Kočana (Kočanali), 100 groša; Sejjid, mula, sin slijepog Hafiz-efendije iz Prištine (PeristNELI), 50 groša; Šejh Mustafa iz Horasana, 70 groša; Mustafa iz Koče / Kočevja (Kočevi), 50 groša; Ali-efendija iz Edirne (Edirneli), 100 groša; Mehmed-efendija iz Edirne,

¹⁴⁶ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru je navedeno: *žena Mule Abdije Senefije*. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. Kadićev prijepis odgovara detaljnom gureba-defteru, u kojem je još navedeno da joj je 4 groša *predato rukom Mule Hidetija / Hudetija*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴⁷ TE:XXIV:48. U zbirnom gureba-defteru navedenih osoba nema na spisku. Usp. GHB, FAG, A-2469-TO. U detaljnom gureba-defteru, u dijelu dokumenta gdje se navodi ukupan iznos prikupljenih novčanih sredstava koji je podijeljen među gore navedenim kategorijama, toj sumi je dodato i 18 groša od kojih je dato 5 groša *vaizu Husejn-efendiji da se upotpuni ono što mu nedostaje i 4 groša Čekinoj ženi iz mahale Mufti Sulejmana* te da im je novac predat *rukom Harbić Mule Ibrahima*. Usp. GHB, FAG, A-319/TO-1.

¹⁴⁸ GHB, FAG, A-319/TO-2.

¹⁴⁹ *Hadim* – Konja u ejaletu Karaman. Vidi: Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları: (Alfabetik Sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 21, Ankara, 2006, 215.

100 groša; hadži Ali iz Jerusalima (Kudusli), 20 groša; Šejh Ali iz Urfe (Urfali), 20 groša; Sejjid Hasan-efendija iz Sofije (Sofijevi), 50 groša; Hasan-efendija iz Bitolja (Manastirli), 80 groša; Redžeb-efendija iz Plovdiva (Filibevi), 70 groša; derviš Davud iz Bagdada, 20 groša; muderris Šerif Mehmed-efendija iz Karahisara (Karahisari), 80 groša; od studenata, Hasan-efendija iz Stambola (Islambuli), 20 groša; od studenata, Sulejman-efendija iz Kumanova (Kumanovali), 20 groša i hadži Ahmed-efendija iz Sereza (Serezli), 20 groša.¹⁵⁰

***

Nemjerljiv doprinos u razvoju i unapređenju vjerskog života, obrazovanju i širenju nauke dali su pripadnici ulemanskog staleža (hafizi, muderrisi, muallimi, imami i drugi). Ulema je predstavljala najobrazovaniji sloj naroda islamske vjere, a u ranijim vremenima to su često bili i jedini obrazovani ljudi u jednoj zajednici. Neki od njih su svoje školovanje nastavili u Istanbulu i, po povratku u rodni kraj, uz znanje donosili i različita životna iskustva koja su stekli u središtu velikog Carstva. Bili su veoma cijenjeni u narodu i na razne načine im se ukazivala počast. To nam potvrđuje i ovaj *Sarajevski gureba-defter iz 1845. godine*, iz kojeg se vidi da su se ulemi najprije isplaćivala novčana sredstva kao naknada za njihov angažman u vrijeme ramazana. Primjetno je da su dobijali i najveće iznose. Čini nam se posebno interesantnim izdvojiti primjer učača mukabele porijeklom iz Bagdada, hfz. Abdulkadir-efendije koji je, iako slijep, nekako dospio čak do Sarajeva i svojim učenjem dao doprinos ramazanskim aktivnostima te godine. Tom prilikom mu je dodijeljeno 80 groša. Isto tako, novčanim priložima iz ovog fonda pomagalo se i onima slabijeg materijalnog statusa, među kojima je bilo i žena, najviše udovica, o čemu smo već ranije govorili. U ovom defteru su navedena samo imena osoba kojima su ta novčana sredstva dodijeljena, dok su imena dobročinitelja izostavljena. Što se tiče posrednika preko kojih su im se uručivala sredstva, osim ako im nisu lično u ruke

¹⁵⁰ Usp. GHB, FAG, A-319/TO-2. Napomena: Suma ovih dodijeljenih novčanih sredstava iznosi 2.060 groša. S obzirom na to da je posljednji red slabo vidljiv, moguće je samo neke riječi pročitati, tako da ne znamo koliki je ukupan iznos dodijeljenih novčanih sredstava navedenim strancima (*hadži Hasan-efendija iz ...? (30 groša), lično u ruke predato, i njegov brat, Hafiz-efendija iz ...? (...? groša), lično u ruke predato*).

predata, uglavnom je to bila ulema i ugledni ljudi od povjerenja i iskustva, nastanjeni u Sarajevu.

Podaci iz ovog deftera ukazuju na raznolikost društvenih slojeva i gradskog društva koje je bilo zastupljeno u Sarajevu u prvoj polovini XIX stoljeća. Defter može poslužiti i za proučavanje socijalne strukture gradskog stanovništva, ekonomskih i socijalnih zbivanja u periodu na koji se odnosi, kao i za praćenje kulturnih kretanja, stanja školstva i sl. Donosi nam dragocjene podatke o ličnostima i porodicama koje su živjele, radile ili dolazile u Sarajevo u navedenom periodu.

I danas, kada više ne postoji fond pod ovim nazivom, njegovi primarni vjersko-humanitarni ciljevi u vrijeme ramazana nastavljaju se realizirati kroz različite programe i projekte institucija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, uz nesebičnu pomoć njenih članova.

Podaci iz Sarajevskog gureba-deftera iz 1845. godine prema Kadićevom prijepisu

a) pripadnici ulemanskog staleža:

<u>muderrisi, muallimi, ders-i ami, imami, šejhovi i derviši</u>	groš
Muhamed-efendija, muderris Gazi Husrev-begove medrese	75
hadži Muhamed Tahir-efendija, muderris Sim-zade medrese	75
Lutfi Mustafa-efendija Gačanin, ders-i am	30
Ahmed-efendija Softić	30
Muhamed Isam-efendija Pandža, muderris Bendbaša medrese	25
hadži Ibrahim-efendija Korkut, muderris	25
Ali-efendija Čančarević iz Višegrada, muallim-i sibjan	25
hadži Ahmed-efendija Bjelimić, muallim-i sibjan	25
hadži Osman-begefeendija, muallim-i sibjan	25
hadži Mula Paralija, muallim-i sibjan	10
Mustafa-efendija Čolak, muallim-i sibjan i imam Kebkebir džamije	10
hadži Ibrahim-efendija, muallim-i sibjan i imam mesdžida Šejha Muslihudina	10
Salih-efendija Salata, imam mesdžida Gerdeni	10
hafiz Mehmed-efendija Musakadić, koji klanja teravih-namaz u džamiji	
Duradžik hadži Ahmeda	10
Mehmed Šefik, mula, sin umrlog muderrisa Osman-efendije	10
nemoćni Topal Mustafa-hodža	10
Lutfulah-efendija, mevlevijski šejh	20
Mehmed Bigum-efendija, kadirijski šejh	20
Ibrahim Topal-efendija, kadirijski šejh	20
Mustafa-efendija, kadirijski šejh	20

Abdulah-dede, nakšibendijski šejh	20
Ukupno	505
derviš Sabit-baba iz tekije Kaimi-dede koja se nalazila u Sabljarskoj (u vrijeme 1295/1878. godine u Kulukčijama ili u ulici Ćumurija).	10
derviš Abdulkadir, turbedar Jediler turbeta	5
derviš Salih Turabija	5
derviš Sulejman Begović	5
medžzub derviš Mehmed, kujundžija	5
Ukupno	535
<u>hafizi – učači mukabela</u>	groš
hafiz Osman-efendija Majdanlija, imam Careve džamije	35
hadži Abdulah-efendija Kaukčija, kurra hafiz	35
Sabri hafiz Mehmed-efendija Muzaferija	35
derviš hafiz Vejsil-efendija, sin šejha Lutfulah-efendije	35
hafiz hadži Mehmed-efendija Paralija	35
hafiz Mehmed-efendija Tokić	35
Ukupno	745
b) mutekifi	
<u>mutekifi u Gazi Husrev-begovoj džamiji (ukupno 13 osoba)</u>	groš
Mula Mehmed iz Zagorja, softa iz Gazijinog hanikaha	12
Njegov brat Mula Omer, softa iz Gazijinog hanikaha	12
Mula Dženan Korjenić, softa iz Gazijinog hanikaha	12
Mula Mustafa iz Krive Rijeke (Krivaje), softa iz Gazijinog hanikaha	12
Mula Muharem Korjenić, softa iz Gazijinog hanikaha	12
Mula Abdurahman iz Srebrenice, softa iz Misrijine medrese	12
Mula Ibrahim iz Konjica, softa iz Kuršumli medrese	12
Mula Sulejman Bjelopoljak, softa iz Kuršumli medrese	12
Mula Muharem iz Zenice, softa iz Misrijine medrese	12
Mula Ahmed iz Konjica, softa, sin Muharem-hodže	12
Mula Mustafa Turunija iz Sarajeva, muderris	12
Mula Hasan Tale iz Sarajeva	12
Mula Bekir iz Bendbaša medrese	12
<u>mutekifi u Carevoj džamiji (ukupno 8 osoba)</u>	
Mula Abdulah iz Sarajeva, sin hadži Abdurahman-hodže efendije, softa iz Bendbaša medrese	12
Mula Šakir Džumhur iz Višegrada, softa iz Sim-zade medrese	12
Mula Fejzulah iz Žunovice (Žunovnice), softa iz Bendbaša medrese	12
Dede Mustafa iz Višegrada, softa iz Sim-zade medrese	12

Mula Ismail iz Stoca, softa iz Misrijine (Atmejdan) medrese	12
Mula Ibrahim iz Prače, softa iz Bendbaša medrese	12
Mula Ahmed iz sela Hadžići, softa iz Bendbaša medrese	12
Mula Mustafa Džumhur, softa iz Sim-zade medrese	12
<u>mutekifi u Čekrekči Muslihudinovoj džamiji (ukupno 5 osoba)</u>	
Mula Mustafa Krkić, softa iz Sim-zade medrese	12
Mula Ibrahim Džogaz iz Užica, softa iz Misrijine medrese	12
Mula Osman iz Jeleča, softa iz Misrijine medrese	12
Mula Ibrahim iz Jeleča, softa iz Misrijine medrese	12
Mula Sulejman, sin Husejna iz Sarajeva	12
Ukupno mutekifa (26 osoba po 12 groša)	312

c) muhziri Suda**Ukupno muhzira (3 osobe po 5 groša) 15****d) musafiri iz drugih krajeva islamskog svijeta** groš

Husejn-efendija iz Vodine, vaiz	50
Abdulkadir-efendija iz Medine	40
hafiz Abdulkadir-efendija iz Bagdada, slijepi učaj mukabele	80
hafiz Ali-efendija iz Bagdada	25
derviš Isa iz Bagdada	25
šejh Halil-efendija iz Dijarbekira	25
šejh Abdulmelik-efendija iz Damaska	25
jedan derviš visokog rasta koji nosi zeleni saruk	25
jedan derviš u zelenom ćulahu	25

Ukupno 320**UKUPNO (745 + 312+15+320) 1.392****e) siromašni muškarci** groš

Roda Mula Ibrahim	5
Šišić Mula Salih	5
Havdžić Ali-baba	5
Kalfić Mula Salih	5
nalbant Ali-baba	5
Luledžić Mula Ibrahim	5
oduzeti Mula Alija	5
slijepi Mula Halil	5
šepavi Bajro	5
Lepir Mula Ibrahim	5
sarač Mujezin Mula Abdija	5
bičakčija Ali-baba	5

bičakčija Mula Bektaš	5
bostandžija Kundur	5
preobraćenik Mula Alija, starac	5
Jusić Mehmed, obnemogli	5
Jorgo Mula Abdija	5
Dračo, hromi	5
Šehić Mula Mehmed, starac	5
Šakota Mula Ibrahim	5
Čemo starac Mustafa	5
kahvedžija, starac Hasan-čajuš	5
slijepi handžija Ismail	5
Drinjak Mula Ibrahim, starac	5
terzija, nemoćni Begum	5
Ješilli Mula Alija	5
hadži Abdija Šljivo	5
Užičanin, hromi starac	5
tarakčija, slijepi Mula Ibrahim	5
Ali-dede, bakal Bradić	5
sumanuti Mula Mehmed, starac	5
nježni starac Mehmed	5
hamal Derviš Sulejman	5

Ukupno 165

f) siromašne žene

groš

žena umrlog hadži Halil-efendije	20
žena Aščerije	15
žena nalbanta	4
unuka hadži Mahmud-efendije	4
majka umrlog Tokić Hafiz-efendije	4
neudata kći umrlog hafiza, mudželita	4
žena Jorgovan umrlog hadži Saliha	4
žena Kantara, mujezina	4
žena kalupdžije	4
Ferhad-begova razvedena žena	4
žena tabaka Skoke	4
žena Mule Alije	4
žena Kazaza, mujezina	4
žena Tušila	4

Dudija, kći kečedžije	4
Stambolka hatun	4
žena Hevešlije Saliha	4
žena pekara hadži Abdi-age	4
žena Miras Mustafe	4
žena muhzira Softe	4
žena Ali-dede iz mahale Berkuša	4
žena terzije Ismaila	4
žena umrlog Mula Abdije Senefije	4
	Ukupno 119
	UKUPNO (1.392+165+119) 1.676
vaiz Husejn-efendija i Čekina žena	20 groša i 20 para
	UKUPNO: 1.696 groša i 20 para

IZVORI

a) neobjavljeni izvori

Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka (GHB), Kadi-zade (Kadić) Muhamed Enverī, *Tārīḥ-i Enverī* (TE), R-7324.

Sarajevo, GHB, Fond arhivske građe: *Zbirka dokumenata na osmanskom jeziku*, A-2469-TO; A-319/TO-1 i A-319/TO-2.

Sarajevo, Orijentalni institut u Sarajevu (OIS), Kadi-zade (Kadić) Muhamed Enverī, *Tārīḥ-i Enverī* (TE), R-29/24.

b) objavljeni izvori

Hadžihuseinović, Salih Sidki Muvekkīt, *Povijest Bosne*, knjiga II [s turskog preveli Abdulah Polimac et al.], El-Kalem, Sarajevo, 1999.

Mestvica, Mula Muhamed, *Popis uzajamnog jamčenja stanovništva u Sarajevu iz 1841. godine*, [preveo s turskog: Derviš Korkut], knjiga 1, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1970.

LITERATURA

Bejtić, Alija, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1973.

Ćurić, Hajrudin, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, "Veselin Masleša", Sarajevo, 1983.

- Fazlić, Fadil, *Hafizi u Bosni i Hercegovini u posljednjih sto pedeset godina*, Fakultet islamskih nauka: El-Kalem, Sarajevo, 2006.
- Hadžibajrić, Fejzulah, "Riječ dvije o Jedilerskom turbetu u Sarajevu", *Glasnik VIS u SFRJ*, god. XXX, br. 7-8, Sarajevo, 1967, 336-337.
- Handžić, Mehmed, "Sarajevo u turskoj pjesmi", *Glasnik Islamske vjerske zajednice Nezavisne Države Hrvatske*, god. XI/1943, br. 11 i 12, Sarajevo, 1943, 269-281.
- Kasumović, Ismet, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, Islamski kulturni centar Mostar, Mostar, 1999.
- Kemura, Sejfudin, "Sarajevske džamije i druge javne zgrade", I dio, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1908, 1-208 (48-51).
- Kreševljaković, Hamdija, *Spomenica Gazi Husrev-begove četiristo-godišnjice*, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1932.
- Mehmedović, Ahmed, "Alimske porodice: Muzaferije-Sabrihafizovići", *Novi Muallim*, god. VII, br. 28, Udruženje ilmije Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2006, 54-62.
- Mehmedović, Ahmed, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018.
- Mujezinović, Mehmed, "Muhamed Enveri-Efendi Kadić kao epigrafičar (17 I 1855 – 21 II 1931)", *Glasnik VIS u FNRJ*, god. X/1959, br. 1-3, 175-176; god. XI/1960, br. 4-6, 12-19; br. 7-9, 316-326; br. 10-12, 466-481.
- Omanović-Veladžić, Alma, "Sarajevske vakufname u Kadićevoj Hronici (1844-1877)", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 58/2008, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2009, 179-203.
- Omanović-Veladžić, Alma, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, Posebna izdanja LXV, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları: (Alfabetik Sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 21, Ankara, 2006.
- Smailagić, Nerkez, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- Šabanović, Hazim, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima (Biobibliografija)*, "Svjetlost", Sarajevo, 1973.
- Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 6. izd., "Svjetlost", Sarajevo, 1989.
- Šukrić, Nijaz, "Ramazansko gostoprimstvo šehar Sarajeva", *Takvim* 1982, Predsedništvo udruženja islamskih vjerskih službenika u SRBiH, Sarajevo, 1982, 39-44.

Zlata, Behija, *Gazi Husrev-beg*, Posebna izdanja XXXII, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010.

Ždralović, Muhamed, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, II, "Svjetlost", Sarajevo, 1988.

SARAJEVO GUREBA-DEFTER FROM 1261/1845

Summary

In this paper, the Gureba-defter from 1261/1845 which testifies to a custom that was practiced during the month of Ramadan will be presented. It is a list of financial contributions that were collected from wealthy families and benefactors in Sarajevo in the month of Ramadan in 1845 for the religious-humanitarian fund of the same name known as “Aid to foreigners and the vulnerable ones”. Its main goal was to provide financial compensation to ulama (learned people), softas (students of the madrasa), musafirs (intentional travelers) from our and other parts of the Islamic world for their engagement in the month of Ramadan, such as reciting muḳābele (public recitation of the Qur’an), offering tārāviḥ-namāz (terawiya), i’tikāf (permanent stay in the mosque during the last ten days of Ramadan for prayer), delivering appropriate lectures, as well as helping the poor.

Keywords: Sarajevo, XIX century, Ramadan, Gureba-defter, voluntary contributions